

БАБАЛАР СӨЗІ

ХИКАЯЛЫК
ДАСТАНДАР

2

«МӘДЕНИ МҰРА»
МЕМЛЕКЕТТІК БАҒДАРЛАМАСЫНЫҢ
КІТАП СЕРИЯЛАРЫ
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ТҮНҒЫШ ПРЕЗИДЕНТІ
НҰРСҰЛТАН НАЗАРБАЕВТЫҢ
БАСТАМАСЫ БОЙЫНША ШЫҒАРЫЛДЫ

АСТАНА
2004

«МӘДЕНИ МҰРА»
МЕМЛЕКЕТТІК БАҒДАРЛАМАСЫНЫҢ
КІТАП СЕРИЯЛАРЫ
БАС РЕДАКЦИЯСЫНЫҢ АЛҚАСЫ

Тасмағамбетов И.Н., *бас редактор*
Тәжин М.М., *бас редактордың орынбасары*
Асқаров Ә.А., *жауапты хатшы*
Әбділдин Ж.М.
Әуезов М.М.
Байпақов К.М.
Зиманов С.З.
Кәлетаев Д.А.
Кекілбаев Ә.
Кенжеғозин М.Б.
Қасқабасов С.А.
Қойгелдиев М.Қ.
Мағауин М.М.
Мәмбеев С.
Нұрпейісов Ә.К.
Рахмадиев Е.Р.
Сұлтанов Қ.С.
Сүлейменов О.О.
Хұсайынов К.Ш.

БАБАЛАР СӨЗІ

ЖҮЗ ТОМДЫҚ

Хикаялық дастандар

ББК 82.3 (2 қаз)

Б12

**«Мәдени Мұра» Мемлекеттік бағдарламасының
Фольклортану, әдебиеттану және өнертану секциясының мүшелері:**
Қасқабасов С. (*төраға*), Қорабай С. (*төрағаның орынбасары*),
Жұмасейітова Г. (*жауапты хатшы*), Өзібаева Б., Егеубаев А.,
Күзембаева С., Қирабаев С., Мамыраев Б., Тұрғанбаев А.

Томды басуға М.О.Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының
Ғылыми кеңесі ұсынған

Томның редакция алқасы:
Өзібаева Б. (*жауапты редактор*), Қасқабасов С., Нарымбетов Ә.,
Рақышева Ж. (*жауапты шығарушы*)

Томды құрастырып, ғылыми қосымшаларын дайындаған:
Өзібаева Бақытжан, *филология ғылымдарының докторы*

Б12 Бабалар сөзі: Жүз томдық. — Астана: «Фолиант», 2004.
Т. 2: Хикаялық дастандар. — 2004. — 352 бет, суретті.

ISBN 9965-619-62-X

«Бабалар сөзі» сериясының екінші томына «Шаһмаран» атты хикаялық дастан енді.

Б $\frac{4702250105}{00(05) — 04}$

ББК 82.3 (2 қаз)

ISBN 9965-619-62-X (т. 2)
ISBN 9965-619-60-3

© Әдебиет және өнер институты, 2004
© «Фолиант» баспасы, көркемдеу, 2004

ҚҰРАСТЫРУШЫДАН

М.О.Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институты мемлекеттік «Мәдени мұра» бағдарламасы шеңберінде жарияланатын «Бабалар сөзі» атты жүз томдық басылымды дайындап, жариялау жұмысын жалғастыруда.

Аталған басылымның басты мақсаты — халықтың рухани мұрасын сол күйінде өзіне қайтару, яғни қолда бар фольклорлық материалдарды түгел жарыққа шығару.

«Бабалар сөзі» сериясы — ғылыми басылым. Бұл серияның негізгі принципі — шығарманың табылған нұсқаларын жүйелеп, өзара салыстыра зерттеп, оның сюжеті мен жанрлық белгілері туралы толық көрініс беретін мәтінді оқырманға ұсыну. Керек болған жағдайда бірнеше варианттары жарияланады.

Әрбір том ғылыми қосымшалармен толығып отырады. Ғылыми қосымшалар томға енген мәтіндерге жазылған түсініктемелерді және олардың табылған варианттары жөнінде мәліметтерді қамтиды. Сондай-ақ бұған сөздік, жер-су атаулары, мәтіндерде кездесетін тарихи тұлғалар мен діни есімдерге арналған түсініктер, дастанның жинаушылары мен оның жырлаушылары туралы деректер, пайдаланылған әдебиеттер тізімі, орыс және ағылшын тілдерінде жазылған түйін кіреді.

«Бабалар сөзі» сериясының оқырман жұртшылыққа ұсынылып отырған екінші томы жарық көрген бірінші томы секілді хикаялық дастандарға арналған.

Бұл томға хикаялық мазмұндағы 9194 жолдан тұратын «Шаһмаран» дастаны еніп отыр.

«Шаһмаран» — көпқабатты, көп тақырыпты, сюжеті шытырман шығарма. Оның негізгі идеясы — жалпыадамзаттық рухани құндылықтарды дәріптеу, жоғары адами қасиеттерді насихаттау, үндеу.

Шығармада көне дәуірлерде қалыптасқан тотемдік түсініктерге негізделген архаикалық мифтер, қиял-ғажайып ертегілер мен дастандық эпостың көптеген мотивтері мен сюжеттері, Құран Кәрім хикаяттары және шығыстық аңыз, әңгімелер кең көрініс тапқан. Жыршы оларды мазмұнына сәйкес шығарманың негізгі идеясын жүзеге асыру мақсатымен пайдаланып отырады.

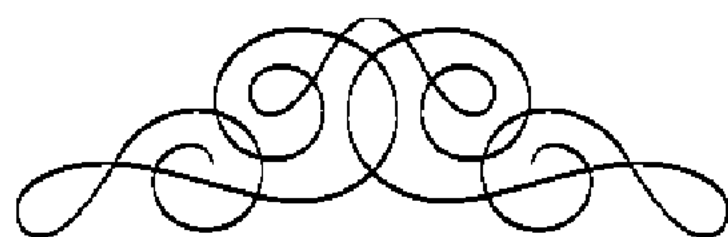
«Шаһмаранда» ортағасырлық дүниетанымдық көзқарастар уағыздалады. Бірақ та олар жалаң ақиқат түрінде емес, шығыс халықтары әдебиеті мен фольклоры тұрғысынан, онда қалыптасқан көркем бейнелер арқылы және жалпы алғанда хикаялық [новеллалық] рухта талданып түсіндіріледі.

Томды дайындау барысында XX ғасырдың басында араб әрпінде басылып шыққан мәтіндерді дұрыс тану үшін оларға мұқият талдаулар мен сараптау жұмыстары жүргізілді. Түпнұсқада қате жазылған сөздер қазақ тілінің жалпыға ортақ жазу нормаларына және контекстке сәйкес түзетіліп отырды, ал кейбір шумақтарда жекелеген сөздер мен жалғаулықтар түсіп қалған жағдайда қажетті сөздер жақшаға алынып берілді.

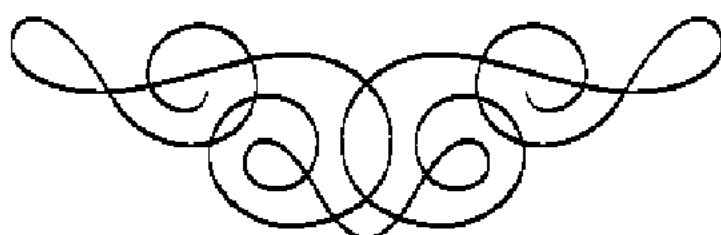
Томға еніп отырған шығарманың тілі мен сөз саптау мәнері дастандық эпостың кітаби үлгілеріне тән. Мұнда араб, парсы сөздері жиі кездеседі. Олар қазақ тіліне аударылып, томның соңында арнайы сөздікте топтастырылды. Сонымен бірге «Шаһмаран» дастанында көне түркілік формалар сақталғанын айтып кеткен абзал. Мысалы, тірлік сөзі көне тіріклік түрінде, илану сөзі көне инану түрінде берілген; деу етістігінің бірнеше ескі формалары сақталған: дейе, дейүр, дерділер, дейділер, дейе-дүр, дейүп, т.б.; «мен» тұлғалы шылау «бірлән», «илә», «илән» түрінде жиі қолданылған; етістік, сын есім тұлғалы сөздер «дүр» тұлғасында жиі кездеседі: аян-дүр, бар-дүр, т.б.; сондай-ақ басқа да көне формалар сақталған: мысалы, айт-сәна, андан соңыра, андан соң, жақындағаш, менім, т.б. Олар еш өзгертусіз берілді. Демек, түпнұсқаның сөз қолданысы толық сақталынды.

1909 жылы Қазан қаласында кітап болып шыққан «Шаһмаран» мәтіні араб әрпімен жазылған түпнұсқадан еш өзгеріссіз дайындалып, кирилл әрпінде бірінші рет оқырманға ұсынылып отыр.

Томның көлемі — 22 б.т.

MATH

شاھماران

Шаһмаран*

Әуел баста жазайын Құдай атын,
Есім, затын тағы да әм сипатын.
Андан соңыра тағы да жазамын мен
Мұхаммед пайғамбардың салтанатын.

Көріндер құдіретін Хақ Қадірді,
Құдіретімен жаратты көк пен жерді.
Жүз жиырма төрт мың пайғамбардан
Артық қылды Мұхаммед пайғамбарды.

Ол ғазиз пайғамбардың шариф атын
10 Естігенде айтыңыз салауатын.
Қиямет күн болғанда баршамызға
Хақ Кәрім нәсіп етсін шапағатын.

Сүннетін Расулдың тұтыңыздар,
Шапағаттан үмітті етіңіздер.
«Аллаһуммә, салла әлә Мұхаммед
Уа әләйһиссалам», — деп айтыңыздар.

Енді мақсұт сөзіме келейін мен,
Жәрдем қыл деп Құдайдан тілейін мен.
Тыңдауға көңілі болған адамдарға
20 Шаһмаранның қиссасын сөйлейін мен.

Адамның ойы ұзын, ғұмыры қысқа,
Қысқалықта жазылды үшбу қисса.

* Шаһмаран, шаһимаран [п]—[маран—жылан]—жыландар патшасы. Оның аты—Имлиха. Бірақ мәтінде оның титулы кейіпкердің есімі ретінде қолданылған.

«Қисса жазып ғұмырын өткіздің» деп,
Иә, Рабби, қиямет күн мені қыспа.

Мұны жаздым жүректер солған үшін,
Қайғы-уайым көңілге толған үшін.
Бұ қиссаның ішінде һәр орында,
Расулдың шариф есімі болған үшін.

30 Бұрынғы өткен жамағат, бір заманда,
Пасықтар бек көп болған бұ жаһанда.
Адине дер бір шаһар болар екен
Даниал пайғамбардың заманында.

Бір шаһар болған екен Адине дер,
Адамдары болыпты бәрі кәпір.
Хақ Тағала Даниалды жіберіпті:
«Дағуат қылып оларды дінге шақыр».

Даниал жүріп анларға барған екен,
Хақ хабарын оларға салған екен.
Бағзылары мұсылман болып оның,
40 Бағзылары кәпірлікте қалған екен.

Ол Даниал сондайын пайғамбар-ды,
Ғылым-хикмет Құдайым оған берді.
Кітап ашып жұлдызбен қарап тұрған,
Рәмил ғылымын тағы да білүр ерді.

Құдайым көп ғылымдық оған берген,
Кітабын ашып қарап, бір күн көрген,
Қиямет күнге шақты өлмейтұғын
Ажал шөбі бар екен, оны білген.

Даниал кітабынан қарар еді,
50 Керегін, бәрін біліп алар еді.
Ол шаһардың алдында, бір жағында
Жейхун деген бір дария ағар еді.

Даниал кітапқа бағар еді,
Іздегенін, бәрін де табар еді.
Ол дарияны көпірден өткеннен соң,
Ар жағында бір үлкен тау бар еді.

Ол Даниал пайғамбар бір күн тұрды,
Кітаптарын тексеріп қарап көрді.
«Ажал дәруі болатұғын шөп бар екен», —
60 Деп ол халайыққа хабар берді.

Даниал енді кітабын қолына алып,
«Тауға таман жүрем», — деп құмарланып.
«Ажал шөбін іздерге барамын», — деп,
Жейхунның көпіріне келді қалып.

Келіп қалды Даниал ол көпірге,
Кітаптарын өзімен алып бірге.
Хақ Тағала сол уақыт бұйрық қылды:
«Жылдам барып жетіс», — деп Жәбірейілге.

— Тез енді, — Жәбірейілге бұйырды Хақ, —
70 Даниал келе жатыр, көпірге бақ.
Қағаздары шашылып суға түссін,
Жылдам енді сен оның кітабын қақ.

Жылдам жетіс, көпірден жүрмес бұрын,
Таулардың арасына кірмес бұрын.
«Ажалға ем болатұғын шөп таптым», — деп,
Халайыққа хабарды бермес бұрын.

Тез жетпесең өтіп ол барар, — деді,
Тауға барып ол шөпті табар, — деді.
Өзі біліп тағы да жай тұрмас ол,
80 Жұртқа айтып бүлікті салар, — деді.

Даниал енді көпірге кіріп алды,
Ортасына көпірдің жетіп барды.
Адамның суретінде өзін қылып,
Жәбірейіл періште келіп қалды.

Жәбірейіл періште: — Әй, адам, — деді,
Барарсыңыз қай жаққа таман, — деді.
Біразырақ тоқта бірақ, тұра тұршы,
Сұрайтұғын сөзім бар саған, — деді.

90 Құдайдың жарлығымен келдім өзім,
Сұрайтұғын бар еді саған сөзім.
Көтеріп қолыңызға кітап алып,
Қайсы жаққа барасың сенің өзің?

— Атым — Даниал, шаһардан келдім, — дейді,
Бір күн қарап кітаптан көрдім, — дейді.
Ажалға ем болатұғын шөп бар екен,
Соны іздеп тауларға жүрдім, — дейді.

Ұзын ғұмыр — адамның досы, — дейді,
Малда болса көңлінің хошы, — дейді.
Сол шөпті іздеп тауып аламын, — деп,
100 Тауға бара жатқаным осы, — дейді.

— Бұл ойлаған ойыңыз сіздің бекер,
Дүниеге келген адам бәрі кетер.
Дүниеде бақи болып тұрмақ үшін
Жаратқан жоқ адамды Пәруардигар!

Боларсың өзің пәни, дүние пәни,
Бақи болған дүниеде адам кәні?!
Дүниенің тіріклігі бәрі мехнат,
Әуре болып іздеме бекер аны.

Тағдыр еткен адамның ғұмыры Құдай,
110 Ризықтарын жазыпты соған қарай.
Ризығы бітіп адамның, ғұмыры қалса,
Болады тіріктіктің жөні қалай.

Бұл ойың шарияттан теріс, — дейді,
Бұл жүрісің бір жаман жүріс, — дейді.
Ризығы бітіп, адамның ғұмыры қалса,
Тіріктілігі бола ма дұрыс, — дейді.

Ризықтың артпағанын өзің білдің,
Ажалдың шөбін іздеп неге келдің?
Ғылым-хикмет білуің артық екен,
120 Андан басқа, тағы да бар ма ғылымың?

—Ажал шөбі бар екен, оны білдім,
«Іздеймін» деп кітабымнан соған келдім.
Андан басқа тағы да білемін мен
Тәжірибемен қарайтын рәмил ғылымын.

—Әй, Даниал, маған жауап берші, — дейді,
Ашып қарап, кітабың көрші, — дейді.
Жәбірейіл періште осы күнде
Қай мекенде екенін білші, — дейді.

Даниал енді кітабын ашып көрді,
130 Барша жерден іздеді Жәбірейілді.
— Жәбірейіл періште жерде емес,
Көкте жоқ екен, — деп жауап берді.

— Әй, Даниал, бұл сөзің не деген сөз,
Мақлұқ болған болар ма һеш мекенсіз.
Көктен, жерден шығып ол қайда кетсін,
Жақсылап қарап оны, айтыңыз сіз.

Есіткен соң Даниал бұған састы,
Қағаздарын қарауға тағы да ашты.
Барша жерін қыдырып іздеп-іздеп,
140 Жәбірейілді табуға жақындасты.

Сол жерде жауап берді Жәбірейілге:
— Іздедім Жәбірейілді көк пен жерде,
Жер менен көк арасы, су үстінде
Мұғаллақ тұрған көрдім бір көпірде.

— Даниал, тағы бір қарап бақшы, — дейді,
Дәл оның тұрған жерін тапшы, — дейді.
Қай суда, қай көпірде болар екен,
Анықтап қара бірақ, айтшы, — дейді.

Даниал тағы кітабына салды көзін,
150 Қасында Жәбірейілдің білді өзін.
— Япырым-ай, енді маған шыныңды айт,
Жәбірейіл болармысың сенің өзің?

— Бәрәк Алла, Даниал, жақсы білдің,
Жаһанда артық екен сенің ғылымың.
Адамның суретінде болып өзім
Құданың әмірімен саған келдім.

Жәбірейіл тахсин қылды: — Бәрәк Алла,
Сендей ғалым болмас-ты бұл жаһанда.
Арқасынан сипаған болып оның,
160 Тірсегіні итерді сол заманда.

— Даниал, ғалымдығың сенің күшті,
Адам ұғылы білмес-ті мұндай істі.
Тірсегін итергенде қолындағы
Қағаздары шашылып суға түсті.

Суға түсіпті шашылып қағаздары,
Тереңге қарай ақты баршалары.
Ажал дәруі қағазы суға кеткен,
Тереңге қарай ақты баршалары.

Енді болды Даниалдың есі хараб,
170 Қағаздары қолынан кетті тарап.
Жәбірейіл періштеге не сөз айтсын,
Қайран болып бетіне қалды қарап.

Даниал айтұр жуастық білән ғана:
— Кітаптарым түсірдің менім неге,
Маған жапа болды ғой, бұл қылғаның, —
Деді, — [неге] қағылдың тірсегіме?

— Әй, Даниал, ақылыңмен ойлап қара,
Өлімнен құтылмаққа жоқ-дүр шара.
Баршалары өлімді татқышы-дүр
180 Жаратылған мақлұқат ғаламара.

Бақилықты іздеме дүниятта,
Иманменен бақи бол ахиратта.
Ирадасы Құдайдың осы, — деп,
Ғайып болды Жәбірейіл сол сағатта.

Даниал енді Адине келді дейді,
Өлімге шара жоғын білді дейді.
Суға түспей қалған ол қолындағы
Қағаздарын тексеріп көрді дейді.

190 Қағаздарын тексеріп қарап көрді,
Керек қағаз кеткенін енді білді.
Бір Құдайдың бұйрығы сол екен деп,
Қалғаныменен үйіне қайтып келді.

Қалған кітап қағазын алған екен,
Қайтып жүріп үйіне барған екен.
Дүниеде ғылым-хикмет қанша болса,
Баршасы сол кітаптан қалған екен.

200 Түскен қағаз бір жайменен ағып кетті,
Ол жайдың барған жері егіндік-ті.
Егінді суғаратын сай екен ол,
Сонымен егіндікке келіп жетті.

Саймен ағып қағаздар жүріп келді,
Құдай хүкімі егінге бұрып келді.
Сол жердегі егіндік арпа екен,
Арпаның арасына кіріп келді.

Арпа жиың, мүлкінде арпа болса,
Тиышты ғой, арпадан пайда көрсе,
Соның үшін тәбиіптер ауруларға
Арпа суын ішкізер қайда болса.

210 Сатпаққа қимат болар бидай басы,
Жемекке жақсы болар арпа асы.
Пайғамбарлар арпаны же дейді екен,
Болған үшін біз[дер]ге [зор] пайдасы.

Арпанды сен алыстан келсең тартып,
Маған берші, алайын өзім артып.
Бидай жеген адамнан арпа жеген
Адамда болады дейді қуат артық.

Мұны қылдым насихат саған, әй, дос,
Арпа тауып аз ғана бидайға қос.
Асында берекесі болар сенің,
220 Сауаптан да тағы да қалмассың бос.

Фахредин, арпаның шарафатын
Айттың, оның сауабын, берекетін.
Ендіден соң арпаны қоя тұрып,
Айтып тауыс Даниалдың хикаятын.

Мұның білән бірқатар заман өтті,
Даниал енді үйінде ажал күтті.
Күнде бір күн Даниал ауырып қалып,
Қатынына айтады өсиетіні.

— Құдай маған білдірді, білемін мен,
230 Саған соны өсиет қылармын мен.
Мағлұм болды, ажалдың уақыты жетті,
Ықтият бол сен енді, өлермін мен.

Әй, халалым, өсиет есіт менен,
Мен өлген соң бір бала туар сенен.
Ғылым-хикмет ішінде ғалым болар,
Оны тағриф қыларлар инсі-жындан.

Аманат ғылым-хикмет кітаптарым,
Бір сандыққа қойғайсың аның бәрін.
Ойына алып дұғалар қылу үшін
240 Балаға болсын менің жәдігерім.

Бір сандыққа қойғайсың бекітіп алып,
Жоғалмасын қағаздар түсіп қалып.
«Кәне, атам кітабы?» — деп сұрағанда,
Ол сандықтан бергейсің өзің алып.

Бірнеше түн Даниал тұрды аман,
Біраздан соң науқасы болды жаман.
Құданың рахматына уәсил болды,
Кетіп қалды Даниал бұ дүниеден.

250 Даниал өлді, қатыны отырды енді,
Қайғыменен көңілін толтырды енді.
Тоғыз ай, он күн тамам өткеннен соң,
Бір ер бала дүниеге келтірді енді.

Толтырған соң тоғыз ай күн медетін,
Бір еркек бала тапты ғаріп қатын.
Қуанысып тойын қылып ол баланың,
«Жамсыб» деп қойдылар оның атын.

260 Анасы ол баланы жақсы күтіп,
Асырап, сақтап өстірді, тәрбие етіп.
Анасы тәрбиесінде Жамсыб бала
Жақындап алты жасқа келді жетіп.

Ол Жамсыб жеті жасқа келді дейді,
Анасы оқытуға берді дейді.
Алты жылдай оқып ол молдалардан,
Жалғыз әріп біле алмай жүрді дейді.

Жамсыб бала неш нәрсе біле алмады,
Сабаққа бір де тілі келе алмады,
Алты жылдай үйреніп жүріп еді,
Жалғыз ауыз сөзін де біле алмады.

270 Келіп қалды ол бала он үш жасқа,
Алты жылдай таяқты жеді басқа.
Тым болмаса бір өнер білсе екен деп,
Берділер бір өнерлі өнерпазға.

Жамсыб байғұс неш нәрсе біле алған жоқ.
Өнерден хасил қыла алған жоқ.
Қандай кәсіп, өнерші үйретсе де,
Нешбір кәсіп үйреніп біле алған жоқ.

Ол анасы бейшара қапаланып,
Шағырады Жамсыбқа ашуланып:
«Ұрсам мұны неш нәрсе болар ма», — деп,
280 Ұра берді басына таяқ салып.

Енді күні Жамсыбтың қараң болды,
Аңқаулығы күшейді, надан болды.
Ашуланып, өткізіп ұрғаннан соң,
Бұрынғыдан зияда жаман болды.

«Істеймін» деп бір істі алар еді,
Ұстап оны алдына салар еді.
Ұстаған нәрселері не болса да
Қолдарына жабысып қалар еді.

Неш немәрсе білмеді Жамсыб бала,
290 Қайран қалды бұл іске ғаріп ана.
Уақыт жетпей неш нәрсе бола алған жоқ,
Құдайдың құдіретіне қара-сәна.

Қайран қалды балаға ғаріп қатын,
Көрген соң баласының кепиетін.
Бір қапасы болып зар жылайды,
Көрген соң қолындағы жұрағатын.

— Әй, балам, әдіпсін адам бола алмадың,
Адамдай жұмысты қыла алмадың.
Неше түрлі кәсіпке салып едім,
300 Біреуін де үйреніп біле алмадың.

Зар қылады анасы ғаріп қатын:
— Дүниеге келген адам қимылдайтын,
Тым болмаса бір-екі көлікпенен,
Жүріп барып таулардан ап кел отын.

Екі көлік берейін сатып алып,
Отын ап кел сонымен таудан барып.
Базарға апарып, отын сатып,
Соныменен тұрайық жыл аударып.

Сатып алып базардан екі есекті,
310 Екі көлік арбаға есек жекті.
Есек жеккен адамдармен жүріп бірге,
Жамсыб дағы еріп тауға кетті.

Жамсыб ол жолдастарымен тауға кірді,
Тау ішінде олармен отын терді.
Екі көлік арбаға отын салып,
Алып келіп базарға сатып жүрді.

Отыншылар баршасы тауға келді,
Бәрі бірге жиылып отын терді.
Баршалары базарға алып барып,
320 Сатып жүріп, бірқатар пайда көрді.

Отыннан көп пайданы етті бұлар,
Есектерін тағы да жекті бұлар,
«Пайда бәрі отында екен ғой», — деп,
Баршалары ол тауға кетті бұлар.

«Бар екен ғой отыннан бізге пайда,
Пайда қылған жақсы ғой осындайда»,
Бара жатқан шағында тауға қарай
Алдарынан бір бұлт болды пайда.

Қатты жауын алдынан болды пайда,
330 Шағырастылар есектерін «айда-айда».
«Жауғанша тау қуысына барып жетсек,
Бір пана болар еді терең сайда».

Есектерін таяқтап ұрды бұлар,
Мәзкүр таудың қуысына кірді бұлар.
Тереңірек сайдың ішінде тау қуысында
Тастардың панасында тұрды олар.

Айтамын жазғанымды сізге оқып,
Көңліңізге алсаңыз жақсы тоқып.
Жамсыб ол қолындағы таяғымен
340 Еріккен соң отырды жерді шұқып.

Ол шұқырдың ішінде Жамсыб пақыр,
Жолдастардан оңаша, бөлек отыр.
Есектерін айдайтын таяғымен
Еріккен соң қазынып жерді шұқыр.

Қазынғылап ол жердің бетін ашты,
Топырақтарын ақтарып шетке шашты.
Топырағын тастаған соң көрді Жамсыб
Астында балқып жатқан мәрмәр тасты.

350 Қиматты тас екенін Жамсыб білді,
Жолдастарға дауыстап хабар берді.
«Бір тас шықты, көріңіз» дегеннен соң,
[Жолдастарының баршасы келіп көрді]*.

— Әй, жолдастар, бұ тасты алайық біз,
Шығара алсақ шығарып бағайық біз.
Ғажайып, хикмет бұ қандай тас екен-дүр,
Жақсылап байқап оны қарайық біз.

360 Баршалары ол тасты қопардылар,
Қарасалар, астында бір құдық бар.
Құдықтың іші бәрі балға толған,
Көргеннен соң ғажапқа қалды бұлар.

— Міне қызық, жігіттер, міне қызық,
Балға толған бұ жерде неткен құдық.
«Жеп көрейін» деселер бәрі қорқып,
Баршалары Жамсыбқа қылды қулық.

— Әй, Жамсыб, осы жерде жатқан сенсің,
Тасты қазып, құдықты тапқан сенсің.
Мұны татып қарауға саған тиіс,
Осы күнде дәулетке батқан сенсің.

370 Бал секілді көрінер көрер көзге,
Болмасын басқа нәрсе балдан өзге.

* 1909 жылғы басылымда түсіп қалған бұл жол 1913 жылғы басылымнан алынды.

Жамсыб мұны аузыңа салып көрші,
Бал болса, Құдай берді мұны бізге.

Жамсыб көрді құдықтан балды татып,
Олар тұрды көздерін жарқыратып.
«Құдайдың бізге берген бағы шығар,
Бай болайық баршамыз мұны сатып.

Енді біздер отынға қарамайық,
Ыдыс керек біздерге балға лайық.
Арамыздан жіберіп біреумізді,
380 Бал салуға ыдыстар алдырайық.

Біреуіміз шаһарға барып келсін,
Ақшамызды базарға салып келсін.
Бәріміз де берейік ақша соған,
Бал салуға ыдыстар алып келсін.

Бұл қызметті Құдайдан білейік біз,
Жәрдем қыл деп Құдайдан тілейік біз.
Осы балдың бәрін де сатқаннан соң,
Ақшасыны тең қылып бөлейік біз».

Біреуіне жиысып ақша берді,
390 Ақшаменен базарға барып келді.
Һәрқайсының жіберген ақшасына
Базардан көп ыдыстар алып келді.

«Бисмилла» деп бастады бұлар балды,
Тағы балға құдыққа қайтып барды.
Қайта-қайта апарып сата беріп,
Енді бұлар қисапсыз ақшаланды.

Балды бұлар күн сайын алды дейді,
Ала бергеш тереңге барды дейді.
Көп кісі көп көліктен алғаннан соң,
400 Таусылуға жақындап қалды дейді.

Арқан салып, шелекпен алысады,
Көліктері толғанша салысады.
Балды алу қиынға барғаннан соң,
Тағы бұлар Жамсыбқа жабысады.

— Әй, Жамсыб, осы жерде жатқан едің,
Жерді қазып бұ жерді тапқан едің.
Біз қорқысып тата алмай тұрған шақта,
Бізден бұрын ол балды татқан едің.

Тағы сенен бір тілек біз тілейік,
410 Тағы сенен жақсылық біз көрейік.
Енді сенің беліңе арқан тағып,
Бұ құдықтың түбіне ендірейік.

Тұрма, Жамсыб, сен енді қапаланып,
Құдықтан қалған балдың бәрін алып
Болғаннан соң, өзінді аяғында
Шығарамыз құдықтан арқан салып.

Ендірейік құдыққа сені, — депті,
Түскеннен соң берерміз шелек, жіпті.
Сен толтырып берерсің, біздер қарсы
420 Алармыз, — деп ғаріпті көндіріпті.

Бұлардың сөздеріне көнді дейді,
Белін байлап арқанға мінді дейді.
Ол иттердің иттігін қайдан білсін,
Ол құдықтың түбіне енді дейді.

Бұлар салды шелек пен арқандарын,
«Аламыз» деп құдықта қалған балын.
Жамсыб енді неше күн азаптанып,
Тауысты құдықтағы балдың барын.

Жамсыб берді шелекті, олар алды,
430 Тауыстылар құдықта тамам балды.
— Жарандар, бал таусылды, енді мені
Алың, — деп дауыстап айқай салды.

Жолдастары ойлайды жаман істі,
Жамандық ойларына келіп түсті.
Ақылдасты бірігіп баршалары
Құдықта қалдыруға ол байғұсты.

— Жамсыб қой осы балды тапқан ілік,
Шығармайық, құдықта қалсын өліп.
Шығарсақ, ол ақшаның жарымыны
440 Алайын, — деп дауласып салар бүлік.

Әй, жамағат, тыңдаңыз мына гәпті,
Жақсылыққа жамандық бұлар етті.
Жамағат, бұ дүниеге алданбаңыз,
Нешелердің түбіне дүние жетті.

— Жамсыб енді құдықта қалсын, — деді,
Сонда өліп Құдайға барсын, — деді.
Мықты болса, құдықтан шығып келіп,
Малын бізден дауласып алсын, — деді.

Бастылар енді бұлар шайтан ізін,
450 Иттифақ болып бір жерге қойды сөзін.
Ол құдықтың аузын бекітіп тастап,
Қараңғыда қалдырды жалғыз өзін.

Енді Жамсыб құдықта жалғыз қалып,
Шақырады бұларға айқай салып:
— Иә, пәленнің баласы, пәлен ұғлы,
Шығарыңыз арқанмен тартып алып.

Нешбір дауыс болмады жолдастардан,
Жақсы ойды ойлайды Жамсыб һаман.
«Көліктерден егесіп жүрген-дүр», — деп,
460 Үндемей күтіп тұрды бек көп заман.

Дауыстамай бұларға бек көп күтті,
Күте-күте бірқатар заман өтті.
Неш дауыс болмаған соң, Жамсыб байғұс
Енді білді: жамандық бұлар етті.